A STUDY ON DON JUAN'S MYTH

Cristina CERGAN
University of Piteşti

Abstract: *The study is a short literary history of Don Juan's myth. I started from the definition of myth offered by Mircea Eliade, Levi-Strauss and Vernant to notice that the discussed myth does not obey this definition. Nevertheless it is considered a myth given its age, the great number of works dealing with it and its power to change all the time, to adapt itself to the changes of sensibility and literary taste but still to remain the same. Then are presented the most important characteristics of this myth and the way they are represented in various works of different literary trends and periods. I conclude that, although the myth changed a lot, especially in the modern and postmodern period it still can be recognized under the degraded surface of various literary forms.*

Keywords: myth, literary trends, various literary forms.

„Legenda mea... E o istorie epică, interminabilă, episodică, absurdă, confuză, reluată mereu ca un foileton, sau ca viaţa"[1]. Aşadar, „istorie epică, interminabilă, episodică, reluată mereu", ar fi trăsăturile ce definesc esenţa mitului lui Don Juan.

În studiul său dedicat lui Don Juan, Jean Rousset atrage atenţia că mitul acesta are un statut mai aparte în raport cu alte mituri. În primul rând nu corespunde criteriilor de definire ale unor cercetători precum Mircea Eliade, Levi-Strauss sau Vernant care consideră că mitul „povesteşte o întâmplare sacră, adică o revelaţie transumană care a avut loc în zorii Marelui Timp, în timpul sacru al începuturilor (in illo tempore)"[2], aşadar care nu se raportează la o anumită eră istorică bine delimitată. Mitul lui Don Juan s-a născut într-o perioadă istorică, e relativ modern şi i se cunoaşte şi prima versiune.

Un alt element care ne îndepărtează din nou de sfera miturilor, e faptul că miturile nu au autor, ele cunosc o largă răspândire şi intensă circulaţie orală, trăiesc aşadar dintr-o tradiţie anonimă. Figura lui Don Juan e legată de numele unui autor, Tirso de Molina fără de care nici nu ar exista. În mod paradoxal, un text scris, aparţinând unui profesionist al scrisului, cu o datare precisă, constituie actul de naştere al unui mit!

Cu timpul însă, Don Juan şi-a câştigat independenţa atât faţă de inventatorul lui, cât şi faţă de textul fondator. Tirso de Molina şi Burlador-ul original au fost uitaţi, nu însă şi Don Juan. Aşadar, avem totuşi de-a face cu un mit, căci , aşa cum arăta Rousset, Don Juan „trece din operă în operă, din autor în autor, ca şi cum ar aparţine tuturor şi nimănui.Recunoaştem în acest fapt o trăsătură specifică mitului: anonimatul legat de forţa lui durabilă asupra conştiinţei colective; ea se împleteşte cu aptitudinea acestuia de a se naşte şi a renaşte mereu, fiind în continuă transformare"[3]. Nimeni, sau foarte puţini leagă astăzi legenda lui Don Juan de numele lui Tirso de Molina, ea devenind un bun comun, supus mereu altor şi altor interpretări şi perspective. Fiecare epocă l-a privit din alt unghi, i-a pus în lumină alte calităţi sau defecte; povestea lui a fost mereu altfel spusă. Şi totuşi, în ciuda atâtor deosebiri, atâtor metamorfoze pe care le cunoaşte, Don Juan nu şi-a pierdut niciodată identitatea, el poate fi intotdeauna uşor de recunoscut.

---

[1]Ghelderode, *Don Juan*, apud Jean Rousset, *Mitul lui Don Juan*, Univers, Bucureşti, 1999, p. 5
[2] Eliade, M., *Mituri, vise şi mistere*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 17
[3] Rousset, J., *op.cit.*, p.7

BDD-A5539 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:46:19 UTC)

Mircea Eliade subliniază faptul că, prin repetabilitate, mitul devine exemplar, slujind drept model al comportamentului uman, fiecare receptor identificandu-se în cele din urmă cu eroul, retrăind actul creator, detaşându-se de timpul profan pentru a intra în Timpul sacru. Întrebarea este , în cazul mitului lui Don Juan, spectatorul cu cine se va identifica? Cu victimele, cu instanțele punitive, cu libertinul păcătos al secolului al XVII-lea, sau cu răzvrătitul căutător al idealului din romantism?

În funcție de versiuni, de gen, de epocă sau chiar de orizontul de aşteptare al publicului se oferă diverse soluții ce fac din erou când un model negativ, când unul pozitiv.

În mitul lui Don Juan se amestecă două elemente definitorii: o legendă populară din vechime răspândită în Occidentul creştin, sau cea a Statuii de piatră a cărei atingere arde şi ucide şi povestea unui june-prim, a unui aventurier gata oricând să nesocotească legea şi interdicția, având asociate nestatornicia, instabiliatea şi figura actorului, purtător de măşti succesive. Rousset consideră că ceea ce conferă lui Don Juan statutul de mit este, în primul rând prezența morții răzbunatoare, a confruntării finale cu Statuia de piatră. Firește, moartea personajului poate primi interpretări diferite de la coborârea în Infern (Tirso de Molina), la moartea eroului de hemiplegie (Lavedan), sau infarct (Anouilh). „Chiar daca un personaj precum Comandorul nu mai poate exista azi decât ca parodie sau ca aluzie, parodia se referă totuşi la deznodamântul tradițional."[1]

Jean Rousset încearcă să stabilească „invariantele mitului", adică elementele care alcătuiesc scenariul donjuanesc. Aceste invariante ar fi: mortul pedepsitor sau musafirul de piatră, grupul feminin, „o serie n de victime", şi eroul, Don Juan. Ideea morții este o prezență fundamentală în cadrul mitului, iar grupul feminin este şi el legat de esența mitului. Eroul este un cuceritor, un virtuoz al seducției şi deci, inevitabil, trebuie să existe şi victimele. Ele sunt mărturie a nestatorniciei lui Don Juan, a tendinței lui de a se repeta, de a lua de la capăt aventura cuceririi iar şi iar fără a obosi vreodată. Numele, devenit nemuritor al eroului spaniol al iubirii trezeşte, involuntar, o mulțime de idei şi de speranțe de natură erotică. Don Juan e un seducător, un bărbat iubind femeile şi având succes la femei: la aceasta se reduce în accepțiunea banalizată, trivializată, întregul mit al lui Don Juan. „Tradiția ne arată că în tema despre Don Juan , impulsul sexual nestăvilit nu este motivul principal."[2]

În perioada de declin al Renaşterii şi epoca următoare a barocului, Tirso de Molina, combinând cele două teme, a Statuii de piatră răzbunătoare şi a cuceritorului, scrie piesa El Burlador de Sevilla, în jurul anului 1627, marcând astfel naşterea mitului literar propriu-zis al lui Don Juan. Piesa a trecut foarte repede în Italia unde diverse trupe de comedianți au tradus-o şi adaptat-o. Don Juan s-a născut în teatru şi s-a dezvoltat în cadru dramatic aproape exclusiv până la sfârştul secolului al XVIII-lea; colaborează la el toate modurile teatrale, de la drama scrisă la ramurile populare, commedia dell arte, teatrul de bâlci, teatrul de estradă, teatrul de marionete, dar şi opera. De la actorii italieni, mitul lui Don Juan va fi preluat de Moliere. În secolul al XVIII-lea a avut loc o ascensiune a acestuia prin contributia lui Goldoni cu Don Giovani (1736) şi a lui Da Ponte si Mozart cu Don Juan. Don Juan apare astefel în această primă fază exclusiv teatrală ca un libertin erotic, seducător şi voluptuos, „personaj cinic şi odios la

[1] Rousset, J., *op.cit.*, Univers, Bucureşti, 1999, p.19
[2] Rank, O., *Don Juan*, Editura Institutului European; Iaşi, 1997, p.146

BDD-A5539 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:46:19 UTC)

un Tirso de Molina, umanizat în parte la Moliere, sancționat totdeauna cu flăcările infernului."[1]

După Mozart, va avea loc diversificarea genurilor, Don Juan încetând să mai fie reprezentat doar în teatru. Momentul cel mai important al acestei diversificări o constituie povestirea fantastică a lui Hoffmann (1819) Don Juan, o povestire relatând o reprezentare a operei lui Mozart, urmată de o meditație, care este primul mare eseu pe această temă. Din secolul al XIX-lea şi până astăzi s-au scris numeroase versiuni ale mitului, atât în teatru, cât şi în romane şi nuvele, în poeme şi narațiuni în versuri. Byron va scrie şi el un Don Juan în care fixează propriile sale tendințe: frumusețe, fatalitate, imoralism, răzvrătire.

Secolul al XIX-lea şi romantismul în special a dat o altă interpretare lui Don Juan, văzând în el un neliniştit şi nu o dată un răzvrătit împotriva oricăror forme de constrângere. Don Juan-ul romantic este atras de mirajul femeii ideale pe care încearcă să o identifice în celelalte femei, fiind însă osândit să nu atingă niciodată absolutul. Don Juan nu mai este perceput ca un simplu seducător, ci şi ca un bărbat ce caută femeia ideală şi a cărui infidelitate provine din acest fapt, cât şi datorită propriilor instincte preaputernice. La Moliere şi, în general în decursul secolului al XVII-lea şi al XVIII-lea, Don Juan este Don Juan în primul rând prin aceea că nu cunoşte angoasa, zbuciumul interior, remuşcările. El trăieşte clipa, bucuriile prezentului, fără alte complicații filozofice; scandalul şi pedepsirea iau naştere în exteriorul său, fără a produce vreo vibrație în conştiința sa. Don Juan este lovit din afară. „Don Juan-ul romantic e mai simpatic publicului său care aproape ca nu-l mai condamnă, dar el îşi poartă în sine însuşi limita care este neliniştirea."[2] Otto Rank observă şi el ruptura existentă în fondul caracterului lui Don Juan între senzualitatea neînfrânată pe de o parte şi, pe de altă parte, sentimentul de culpabilitate şi teamă de pedeapsă.

Merimee cu Les ames du purgatorie(1834), a introdus un element nou şi foarte fecund din punct de vedere artistic: căința finală. Ajuns în punctul maxim al fărădelegilor, eroul începe să fie cuprins de remuşcare, imaginându-şi că ia parte la propriile funeralii. Alexandre Dumas va combina operele lui Tirso de Molina, Moliere şi Merimee şi va scrie Don Juan de Marana ou chute du n ange (1836). Zorilla în Don Juan Tenorio (1846) va reda eroului caracterul curajos şi cavaleresc pe care le avea inițial, accentuând însă şi el elementul religios. Bernard Shaw (1903) va fi cel care îl va parodia şi ridiculiza pe Don Juan în piesa Man and Superman.

În secolul nostru asistăm la o degradare a mitului. Ea se manifestă prin estomparea trăsăturilor eroice care sunt înlocuite cu trăsături pur omeneşti. Don Juan de astăzi pus sub semnul întrebării sau condamnat; este poligamul cu metodele lui de cucerire perimate, este omul dorinței fără sfârşit şi al plăcerii excesive. Dar figura lu Don Juan nu se reduce doar la cea a seducătorului şi voluptosului; dincolo de acestea s-a putut intui încă de la început refractarul, transgresorul, cel care vrea să o rupă cu toată insolența cu normele şi cu legile: epoca noastră privilegiază în Don Juan „fie pe reprezentantul marginal al unei clase căreia îi respinge valorile, fie pe opozantul , omul refuzului într-o societate în care el nu-şi mai are locul"[3]. Sub Influența realismului, elementele miraculoase din existența eroului (însuflețirea statuii Comandorului, pedepsirea cu moartea în flăcările Iadului) sunt tot mai mult ignorate ca neconforme noului canon literar.

---

[1] Păcurariu, D., *Teme, motive şi mituri*, Albatros, Bucureşti, 1990, p.126
[2] Idem, p.127
[3] Rousset, J., *op. cit.*, p.158

BDD-A5539 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:46:19 UTC)

De la eroii lui Moliere şi Mozart ce-şi propuneau plăcerea nelimitată prin cucerirea tuturor femeilor, astăzi Don Juan devine"căpcăunul erotic" (Jouve), „omul risipei şi al excesului"(Starobinski), cade în insuficienţă fiziologică, în erotisme deviante şi mici perversiuni, dacă nu chiar în aservirea matrimonială (Frisch) sau interesat de o forma specială de posesie, aceea prin creaţie (Nicolae Breban) „Don Juanii de altădată erau nişte damnaţi: acesta este un obsedat; foarte modern şi datorită acestui fapt."[1]

Figura lui Don Juan a rămas întipărită în conştiinţa colectivă ca fiind seducătorul ce uimeşte fără încetare prin vitalitatea lui debordantă care depăşeşte orice limite omeneşti. Departe de a fi o individualitate efemeră, cu o evoluţie oarecare, Seducătorul din Sevilla reprezintă un simbol. „Don Juan este înainte de toate, o forţă brută, instinctivă, plină de neastâmpăr, însă inepuizabilă, triumfătoare, irezistibilă."[2] Această energie e infinită şi mereu egală cu ea însăşi şi de aceea Don Juan este văzut la aceeaşi vârstă de june-prim, fără să se schimbe în vreun fel. Nu există Don Juan copil, nici decrepit sau epuizat. Don Juan nu trăieşte decât într-un prezent permanent, singura dimensiune temporală compatibilă cu natura sa. S-au scris şi câteva opere în care se vorbeşte despre copilăria lui Don Juan (Byron),ori despre bătrâneţea seducătorului (Gautier, Balzac, Viard). Imaginea unui Don Juan copil sau bătrân desfiinţează însăşi condiţia de mit a lui, căci, Don Juan nu este un om oarecare, ci însuşi Seducătorul ce nu cunoaşte altă vârstă decât a maximei înfloriri fizice, în primul rând. Don Juan reprezintă însăşi senzualitatea concepută ca principiu, ca „genialitate senzuală"[3], aşa cum o numeşte Ion Vartic. Ignorând orice responsabilităţi, Don Juan simbolizează puterea şi libertatea absolută ce nu poate accepta necesitatea şi constrângerea. El nu e în ultimă instanţă imoral, ci amoral, întrucât e cu totul străin de orice normă, regulă sau lege de origine umană sau divină. Pentru el viaţa este un simplu joc, joc ce se repeta mereu; el aleargă de la o victimă la alta, zorit să cucerească şi să treacă mai departe.

Trebuie amintit de asemenea faptul ca există şi a doua versiune paralelă a mitului lui Don Juan şi anume povestea lui Don Miguel de Manara. Acest erou al unei legende din Sevilla se pare că a trăit cu adevărat şi că istoria a păstrat dovezi în acest sens. Eroul, după o viaţă desfrânată şi necuviincioasă se îndeaptă şi se pocăieşte. În continuare duce o viaţă de sacrificii în scop filantropic, stingându-se în cele din urmă de moarte naturală. Un moment deosebit de important este acela al chinului interior al lui Miguel ros de remuşcare. Pentru a scăpa de oribilele halucinaţii pe care le avea şi pentru a-şi ispăşi păcatele se va călugări, dăruindu-şi toată averea pentru construirea unui spital al săracilor. Această metamorfoză a fost determinată de biserică, „aceasta urmărind sa dea o turnură pilduitoare în sensul moralei creştine, destinului eroului."[4]. Această variantă a mitului este ilustrată magistral în romanul Don Juan al lui Toman Josef.

Există, aşadar, în tradiţia folclorului din Sevilla două personaje Don Juan care,aşa cum remarca Otto Rank au fost confundate parţial, caracteristicile lor au trecut dintr-o parte în alta, diferenţele au dispărut şi soarta lor a devenit identică.

Literatura şi, în special literatura epică prelungeşte existenţa mitului, consideră Mircea Eliade. Atât mitul cât şi romanul urmăresc să povestească o istorie semnificativă, să relateze evenimente dramatice care au avut loc într-un trecut mai mult sau mai putin fabulos. Se poate astfel degaja uşor structura mitică a anumitor romane

---

[1] Montherlant, *Don Juan*, apud. Jean Rousset, *op. cit.*, p.156
[2] Vartic, I., *Modelul şi oglinda*, Cartea Românească, Bucureşti, 1982, p.47
[3] Idem, p. 48
[4] Păcurariu, D., *op. cit.*, p. 151

BDD-A5539 © 2007 Universitatea din Piteşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:46:19 UTC)

moderne, se poate demonstra supraviețuirea literară a marilor teme şi personaje mitologice. Dar „ieşirea din timp" realizată prin lectura romanelor apropie cel mai mult funcția literaturii de aceea a mitologiilor. „Timpul pe care îl trăim citind un roman nu este, fără îndoială, acela pe care-l reintegrăm, într-o societate tradițională, ascultând un mit. Dar şi într-un caz, şi în altul, ieşim din timpul istoric şi personal şi ne cufundăm într-un timp fabulos, transistoric."[1]

Indiferent de sursa lui, esențial este că mitul lui Don Juan continuă să existe într-o formă sau alta până astăzi. Asistam la un asalt din partea profanului cu o acțiune acut degradantă, iar sacrul e tot mai puțin perceptibil. Totuşi, în ciuda transformărilor şi metamorfozărilor succesive sau a elementelor străine suprapuse pe structura inițială, mitul mai poate fi identificat, mai e încă recognoscibil, chiar dacă nu în întreg ansamblul său semnificativ, cel puțin fragmentar.

Bibliografie

Eliade, M., *Aspecte ale mitului*, Univers, Bucureşti, 1978
Eliade, M., *Mituri, vise şi mistere*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998
Gennep, A., *Formarea legendelor*, Polirom, Iaşi, 1997
Păcurariu, D., *Teme, motive şi mituri*, Albatros, Bucureşti, 1990
Rank, O., *Don Juan*, Editura Institutului European, Iaşi, 1997
Rousset, J., *Mitul lui Don Juan*, Univers, Bucureşti, 1995

[1] Eliade, M., *Aspecte ale mitului*, Univers, Bucureşti, 1978, p.17

BDD-A5539 © 2007 Universitatea din Pitești
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:46:19 UTC)